

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра державно-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

«29» серпня 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
галузь знань:	08 Право
спеціальність:	081 Право
освітньо-професійна програма:	Право
вид дисципліни:	обов'язкова
факультет:	юридичний

2024 / 2025 навчальний рік

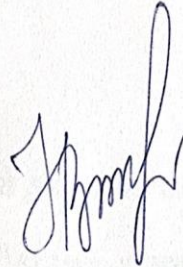
Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету
«28» серпня 2024 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Головка Олександр Миколайович, д.ю.н., професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін;
Передерій О.С., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
державно-правових дисциплін.

Програму схвалено на засіданні кафедри державно-правових дисциплін юридичного
факультету

Протокол від «26» серпня 2024 року № 12

Завідувач кафедри
державно-правових дисциплін

Наталія ГРИШИНА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми другий (магістерський)
рівень вищої освіти за спеціальністю 081 Право

Гарант освітньо-професійної програми
другого (магістерського) рівня вищої освіти «Право»
доктор юридичних наук, професор

Віталій СЕРЬОГІН

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від «28» серпня 2024 року № 1

Голова науково-методичної комісії

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Проблеми теоретичної юриспруденції» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра (другий рівень вищої освіти) спеціальності 081 Право.

Призначена для використання при здійсненні освітнього процесу за денною (змішаною з елементами дистанційного навчання, зокрема викладання лекцій дистанційно) та заочною (з використанням дистанційного навчання) формою.

Лекції проводяться на основі платформи Zoom та Google Meet, контроль самостійної роботи студентів на платформі Google Classroom.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є підготовка висококваліфікованого фахівця – юриста з широким і комплексним розумінням теоретичних і практичних проблем юриспруденції, сформованим доктринальним рівнем правової свідомості, усвідомленням і вмінням застосувати доктринальні знання щодо різноманітних завдань правової діяльності, забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадянина і людини; здатність до аналізу сучасного теоретико-правового дискурсу щодо найбільш актуальних проблем теорії держави і права, генезису та змісту основних теоретико-правових парадигм в Україні та світі, формування понятійно-категорійного апарату юридичної науки, закономірностей його розвитку

кваліфікованого спеціаліста з питань праворозуміння; механізму формування категорійно-понятійного апарату сучасної юриспруденції; розкриття суті держави і права та окремих загальноправових державно-правових явищ шляхом визначення їх понять, притаманних їм ознак, їх форм, видів і типів, їх принципів, соціальної природи; методології виявлення основних закономірностей формування, функціонування і розвитку держави і права та їх окремих інститутів через призму історичного процесу, а також у контексті їх діалектичного взаємозв'язку та взаємодії як між собою, так і з іншими соціальними явищами (економікою, політикою, власно соціальною, духовно-культурною та інформаційною сферами суспільства), екологією тощо; змісту основних концепцій держави і права; типології держави і права, ознак їх типів; розуміння рис та механізму формування джерел права та особливості їх систем за різних типів держави і права; класифікації національних правових систем; характеристик основних правових сімей сучасності.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є формування таких загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей: здатність проводити дослідження на відповідному рівні (ЗК2); здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК3); здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, в ситуаціях правової невизначеності (СК1); здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні (СК3); здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України (СК4); здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції (СК5); здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію (СК6); здатність застосовувати медіацію та інші правові інструменти альтернативного позасудового розгляду та вирішення правових спорів (СК8); здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності (СК9); здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також особливостей практики їх

застосування (СК10); здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів (СК11); здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією (СК13); здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією (СК14).

1.3. Кількість кредитів - 3

1.4. Загальна кількість годин - 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
20 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
10 год.	4 год.
Самостійна робота	
60 год.	80 год.
Контрольна робота	
1	1
Індивідуальне завдання	
1	1

1.6. Заплановані результати навчання:

Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання (ПРН 1); співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами (ПРН 2); проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження (ПРН 3); вільно спілкуватися правничою іноземною мовою (однією з офіційних мов Ради Європи) усно і письмово (ПРН 5); обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи (ПРН 6); дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання (ПРН 7); оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності (ПРН 8); генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг (ПРН 9); аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права (ПРН 10); використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права і кримінальної юстиції (ПРН 11); аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів (ПРН 13); обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування (ПРН 14); мати практичні навички розв'язання проблем, пов'язаних з

реалізацією процесуальних функцій суб'єктів правозастосування (ПРН 15); брати продуктивну участь у розробці проєктів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини (ПРН 16); інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності (ПРН 17).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Наукознавчі та методологічні проблеми теорії держави і права.

Тема 1. Загальна теорія держави і права: проблеми наукознавства. Історія науки і навчальної дисципліни. Методологічний дискурс в теорії держави і права.

Вступ до курсу «Проблем теорії держави і права». Діалектика зв'язку «Проблем теорії держави і права» та власне «Теорії держави і права». Мета і завдання курсу. Питання логіки побудови змісту тематики курсу. Теорія держави і права як наука і як навчальна дисципліна. Дискутивність і дискурсивність наукових досліджень з теорії держави і права. Паспорт наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Зміст сучасного розуміння теорії держави і права. Завдання і функції науки. Її зв'язок з іншими фундаментальними юридичними науками та практичною юриспруденцією. Проблеми розуміння сутності теоретико-правової науки. Загальна теорія держави і права. Теоретичні основи галузей права. питання співвідношення держави і права під час їх досліджень.

Історія генезису та розвитку науки теорії держави і права. Історична основа розвитку понятійно-категорійного апарату. Обумовленість потребами юридичної практики узагальнення і абстрагування, формулювання юридичних понять і проблема їх однакового розуміння. Теоретичні аспекти державно-правових вчень у Давні часи та Середньовіччі. Енциклопедія права як загальна теоретична основа розвитку юриспруденції. Формування науки теорії права у другій половині XIX ст. Відмінності в розвитку теоретичної юриспруденції у правових доктринах романо-германської та англо-американської правової сім'ї. Радянська модель теоретико-правової науки – теорія держави і права. Її трансформація на пострадянському правовому просторі. Складання і основний зміст науки теорії держави і права в Україні.

Актуальні проблеми розвитку методології теорії держави і права. Методологічний дискурс як основа розвитку науки теорії держави і права. Рівні методів у теоретико-правових дослідженнях. Загальнофілософські підходи: їх характеристика, основні види. Діалектичне пізнання, діалектичний метод у теоретико-правових дослідженнях. Загальна характеристика метафізичного підходу. Феноменологія права як основа феноменологічного підходу до досліджень з теорії держави і права. Загальнонаукові методи дослідження в галузі теорії держави і права. Логічний метод наукового пізнання. Формальна логіка і діалектична логіка. Абстракція та узагальнення, порівняння в теоретико-правових дослідженнях. Аналіз і синтез, дедукція та індукція в дослідженнях з теорії держави і права. Системний (системно-структурний) метод. Складні системи. Замкнені й розімкнені системи. Особливість соціальних систем. Синергетичний метод. Саморегулювання систем. Закономірність та випадковість у правових процесах. Спеціально-наукові методи в дослідженнях з теорії держави і права. Спеціальні методи юридичної науки: формально-юридичний та порівняльно-правовий (компаративний).

Тема 2. Проблеми теоретико-правового осмислення історичного процесу. Теорії походження держави і права. Прогрес і регрес у праві. Проблеми інновацій у праві.

Історичний процес, держава і право. Динаміка правових явищ і процесів, їх взаємообумовленість, послідовність, причинно-наслідковий зв'язок. Розвиток як основа розуміння правової дійсності, теорія держави і права як наука про закономірності. Закономірності як сутність історичного. Історичний процес як підстава для прояву закономірностей та випадковостей. Історичний процес як розуміння генезису держави і права

як універсальних інститутів, втілення понять і як виникнення, становлення і розвитку конкретних держав і правових систем. Історично обумовлене розуміння процесів розвитку держави і права. Проблема періодизації як основа наукового осмислення історичного процесу. Антропоморфне пояснення виникнення і розвитку держави і права. Теорії Гесіода. Полібій про кругообіг державно-правових форм. Християнсько-теологічне обґрунтування історичного процесу: язичництво, християнство і Друге пришествя. Розуміння історичного процесу мислителями Нового часу. Природний і громадянський стан за Гроцієм, Гоббсом, Спінозою, Локком. Діалектичне розуміння історії держави і права як сходження абсолютного розуму і розвитку абсолютної ідеї за Гегелем. Чотири послідовні царства в державно-правовій історії. Марксистська теорія соціально-економічних формацій. Її евристичне значення. Вади абсолютизації цього вчення. Цивілізаційне обґрунтування історико-державного та історико-правового процесу. Внутрішня єдність історичного процесу в розвитку держави і права.

Методологічна й джерелознавча складність дослідження походження держави і права. Їх «доісторичність». Виникнення первинних і вторинних держав. Проблема багатоманітності теорій походження держави і права. Їх помилковість і раціональність у кожному випадку. Окремішність теологічної теорії походження держави і права як такої, що лежить за межами раціонального, за межами наукового пізнання.

Патріархальна теорія походження держави і права. Роль у її становленні Аристотеля. Теологічно-патріархальна теорія Р. Філмора. Позитивні моменти, незважаючи на удавану архаїчність. Виникнення малої парної сім'ї як неодмінний чинник виникнення держави і права в універсальному сенсі.

Теорія суспільного договору як основна теорія походження держави природно-правової доктрини. Її абстрактний характер. Перетворення природного права на позитивне право в умовах виникнення держави. Суспільний договір першого роду (про створення держави), і другого роду (між правителем і підданими про форму держави). Гоббс, Спіноза, Пуффендорф про суспільний договір. Реальний та ідеальний суспільний договір за Руссо. Роль власності у виникненні держави і позитивного права. Роль суспільно-договірної теорії в становленні сучасної демократії та конституціоналізму.

Історична обумовленість виникнення держави і права у теоретико-правових вченнях. Географічні та морально-психологічні чинники, їх детермінізм. Монтеск'є, лідери Німецької історичної школи права, Тард і Петражицький. Необхідність врахування фізичних і ментально-свідомісних чинників при розумінні походження держави і права.

Теорія насильства як основного чинника походження держави. Гумплович, Канторович, Леся Українка. Близькість теорії насильства до марксистської теорії («насильство – повивальна бабка революції»). Теорії зовнішнього та внутрішнього насильства.

Інші теорії походження держави і права: расова, гідрографічна, органічна, мальтузіанська тощо.

Прогрес і регрес у праві. Критерії прогресу та регресу. Точка відліку й відносність для визначення прогресу та регресу. Ніцшеанство про відсутність суспільного і правового прогресу. Проблема інновацій у праві.

Розділ 2. Проблеми теорії держави

Тема 3. Проблеми розвитку правової держави і громадянського суспільства.

Визначення України як правової держави у Конституції України. Правова держава як ідеальна модель держави із повним забезпеченням прав людини і підпорядкуванням держави праву. Ознаки правової держави. Визначення і характеристика правової держави у німецькій теорії права та конституційному праві як вираз романо-германського підходу до цієї концепції, поняття і принципу. Доктрина правової держави У. Шойнера і К. Соболи. Бачення проблеми правової держави в Україні представниками англо-американської правової доктрини. Б. Футей про основні ознаки правової держави

Історичне коріння ідеї про необхідність загального підкорення закону. Сократ, Платон, Аристотель про обов'язкове підкорення закону. Цицерон про державу як втілений

правопорядок – перший крок до формування ідеї правової держави. Держава і суспільство за вченням Локка. Підпорядкованість держави праву. Поділ влади як невід’ємна риси правової держави. Вчення І. Канта про правове громадянське суспільство як ідеологічна та теоретико-методологічна і філософсько-правова передумова формування доктрини правової держави і громадянського суспільства. Вчення Г. В. Ф. Гегеля про правову державу та громадянське суспільство. Історична обумовленість складання громадянського суспільства, належність його до позастанового, постфеодального суспільства, ґрунтованість на втіленні права власності. Громадянське суспільство як поєднання інтересів особистості та суспільство. Погляди Р. Молля щодо правової держави та громадянського суспільства.

Принцип верховенства права, проблеми формулювання і зміст. Англо-американське розуміння верховенства права. Поелементний і інтегральний підходи до формулювання змісту принципу верховенства права. Його ознаки. Правовий та матеріальний аспекти принципу верховенства права. Його розуміння в концепції С. Шевчука.

Механізм правової держави і його загальна характеристика. Правовий, структурний, функціональний та інструментальний складники механізму правової держави. Погляди Л. Даймонда на громадянське суспільство як основу демократичного державного ладу. Взаємозв’язки і взаємний вплив правової держави і громадянського суспільства у сучасному світі. Структура громадянського суспільства в сучасних умовах. Його функції та ознаки.

Тема 4. Теоретико-правові проблеми державного суверенітету.

Сучасне розуміння державного суверенітету. Суверенітет як вища, неподільна, невідчужувана і незалежна влада. Поняття народного суверенітету та державного суверенітету в його історичному розвитку. Вчення М. Падуанського та Ж. Ж. Руссо про народний суверенітет та Ж. Бодена про державний суверенітет. Трансформація розуміння суверенітету. Юридичний позитивізм (Остін) про абсолютність влади суверена. Право як команда суверена і право як звичка. Проблема легітимації суверена. Суверенітет і суверенні права. Розуміння поняття суверенітету через його ознаки. Співвідношення прав людини і державного суверенітету. Проблема обмеження суверенітету недемократичних держав за обставин системних порушень прав людини. Обмеження держави та її суверенітету правами людини.

Державний суверенітет як основа сучасного розуміння форми правління. Її залежність від організації та формування і повноважень верховної влади. Джерела та носії державного суверенітету в залежності від форми правління: в монархії та республіці.

Суверенітет зовнішній і суверенітет внутрішній: їх взаємозв’язок і взаємозалежність. Суверенні права держави у міжнародно-правових відносинах. Суверенітет як головна властивість основного суб’єкта міжнародного права. Зовнішній суверенітет і проблема територіальної цілісності держави. Міжнародно-правові договори як реалізації суверенітету держав. Співвідношення внутрішнього права та міжнародно-правових зобов’язань. Моністичний та дуалістичний підходи. Колізія принципу територіальної цілісності та непорушності кордонів держав та принципу права націй на самовизначення.

Проблеми економічного та фінансового (податкового) суверенітету. Чинники збереження ролі держави у регулюванні економіки. Суверенітет у економічній сфері та економічні суверенні права держави. Фінансовий суверенітет як реалізація суверенних прав держави у фінансовій сфері. Обмеження економічного та фінансового суверенітету в процесі євроінтеграції. Співвідношення державного і наддержавного регулювання економічних та фінансових відносин у Європейському союзі. Реалізація принципу субсидіарності у цих відносинах.

Тема 5. Проблеми теоретико-правової моделі державного ладу та форми правління в державі.

Загальнотеоретична характеристика державного ладу як система: поняття, принципи, гарантії. Сумісність моделі державного ладу з громадянським суспільством. Сутність системних взаємозв’язків і взаємозалежності таких категорій як «державність», «державний

лад», «суспільний лад», «конституційний лад», «політична система». «тип держави», «форма держави». Основні параметри державного ладу. Державний лад як інтегративна категорія щодо суті, змісту, форми держави. Принципи державного ладу та їх ознаки. Перелік принципів державного ладу (за Л. Наливайко). Гарантії державного ладу та їх ознаки. Функціональна характеристика держави. Функції держави: визначення, ознаки, зміст. Класифікація функцій держави та підходи до неї. Зовнішні та внутрішні функції держави. Їх співвідношення та взаємодія. Правова та позаправова форма функцій держави. Розуміння правової форми функцій держави у західній теоретичній юриспруденції. класифікація правових форм функцій держави за С. Мельничук.

Поняття механізму держави. Підходи до його розуміння та їх відмінність. Співвідношення механізму держави та апарату держави. Складові механізму держави та його ознаки. Динамічна характеристика механізму держави. Принципи побудови механізму демократичної правової держави. Поняття і ознаки державного органу. Співвідношення органу держави і механізму держави. Теоретико-правові підходи до розуміння органу держави.

Проблематика визначення форм держави. Розуміння форми держави, її загальна характеристика. Еволюція учень щодо форми держави. Концепція С.Серьогіної щодо форм правління. Форма правління як елемент форми держави. Широке і вузьке розуміння форми правління. Ознаки держави, відображені у формі правління. Абсолютна і конституційна монархія, американська та європейська республіка. Дисперсна та дифузійна форма правління. Система форми правління та три типи її тлумачення. Елементи форми правління як системи.

Тема 6. Проблеми легітимності державної влади.

Концепція легітимності державної влади В. Ковальчука. Виникнення і розвиток ідеї легітимності державної влади. Платон і Аристотель про легітимність законів та панування в суспільстві. Легітимні та нелегітимні форми правління в державі за Аристотелем. Проблема легітимності в теологічній теорії держави. Протестантське розуміння легітимності держави.

Філософсько-правове розуміння й обґрунтування легітимності державної влади. Перехід до раціоналістичного розуміння легітимності влади. Легітимність і суверенітет у вченні Ж. Бодена. Т. Гоббс про легітимність державної влади. Роль вчення про державну владу Д. Локка в становленні теорії легітимності. Природно-правова модель легітимності державної влади. Правове обґрунтування легітимності державної влади І. Канта. Б. Констан і Ф. Гізо про легітимність влади, підходи до її сучасного розуміння. Теорія легітимності влади Б. Кістяківського. Питання легальності та легітимності в державно-правових концепціях представників юридичного позитивізму. Р. Ієринг та Г. Еллінек як засновники правової теорії легітимності. Соціологічне обґрунтування легітимності державної влади М. Вебера. Нормативістське обґрунтування легітимності держави і права Г. Кельзена.

Правова сутність легітимності влади. Конституційність та легітимність. Легітимність та легальність. Легітимність як консенсус між громадянським суспільством та державою. Права людини як основний критерій легітимності державної влади. Демократія як джерело легітимації влади. Легітимність як джерело легітимації. Способи демократичної легітимації.

Механізм легітимації публічної влади в умовах сучасної демократичної правової держави. Конституція – основа легітимації в демократичній правовій державі. Забезпечення принципу народного суверенітету в механізмі легітимації державної влади. Органи конституційної юрисдикції в системі гарантій легальності та легітимності державної влади. Легітимація конституції через реалізацію конституційних принципів.

Розділ 3. Проблеми теорії права

Тема 7. Традиції в праві. Проблеми транзитивності у правовій сфері. Проблеми конвергенції правових систем. Особливості релігійних правових систем у сучасному світі.

Традиції в праві. Проблема розуміння: традиції і звичаєве право; традиції і наступність в праві; традиції і право розуміння та правовий стиль; правова традиція як цивілізаційна характеристика. Г. П. Гленн і його концепція правових традицій світу. Традиція і час.

Співвідношення категорій: правова традиція, тип праворозуміння, правова реальність, правова система, правова культура, правові ідеї, історико-правова свідомість, середовище права. Бачення правової традиції Ю. Оборотовим. Критерії належності правового явища чи правового процесу до певної правової традиції.

Проблеми транзитивності у праві, її співвідношення із транзицією як соціальним феноменом. Формування ідеї транзиції у історії політико-правової думки. Подолання циклічного розуміння розвитку державно-правових явищ і процесів. Транзиція як характеристика переходу від авторитаризму до демократії. Теорія С. Хантінгтона. Співвідношення традицій та новацій у праві. Концепція Дж. Раза про моментальні та немоментальні правові системи. Транзитивні аспекти джерел права. Транзитивне суспільство та його ознаки.

Державно-правовий вимір транзитивного суспільства.

Транзитивна держава. Вплив правової транзиції на державу. Суб'єкти правової транзиції. Наступництво як категорія транзитивності в праві. Дискретність у праві як прояв транзитивності. Новація як прояв транзитивності в праві. Особливості правоутворення у транзитивному суспільстві. Законотворчість у транзитивному суспільстві. Джерела права у транзитивний період. Правосвідомість транзитивного суспільства. Правосвідомість в умовах транзитивного суспільства. Транзитивність у правовій культурі українського суспільства.

Проблеми конвергенції правових систем. Д. Лук'янов про сучасні тенденції розвитку правових систем. Центральне місце поняття правової системи в порівняльному правознавстві та теоретико-юридичній науці в цілому. Характеристики правових систем відповідно до теорії систем. Класифікація правових систем. Особливості релігійних правових систем у сучасному світі. Загальні ознаки основних релігійних правових систем світу. Джерела релігійних правових систем. Вплив глобалізації на релігійні правові системи. Співвідношення релігійних правових систем і західних правових цінностей. Конфлікт правових традицій у Європі.

Тема 8. Загальні принципи у праві. Проблеми верховенства права у системі загальних принципів права. Проблеми прав людини.

Основоположні принципи як елемент права, їх соціально-історична обумовленість. С. Погребняк про принципи права. Поняття принципу права, особливості основоположних принципів права, їх ознаки. Конкуренція принципів права. Аксиоматичний пріоритет принципів над іншими нормами права.

Основоположні принципи та їх загальна характеристика. Справедливість як ідея права. Вчення Аристотеля про справедливість. Зв'язок права і справедливості. Об'єктивна і суб'єктивна справедливість. Формальна, змістовна і процедурна справедливість. Справедливість у правотворчості. Справедливість у судочинстві. Матеріальна (змістовна) справедливість. Процесуальна справедливість. Загальноправовий принцип рівності. Його втілення у принципах: принцип рівності перед законом; принцип рівності перед судом; принцип рівності прав і свобод людини та громадянина; принцип рівності обов'язків людини та громадянина. Ідея фактичної (реальної) рівності можливостей та її реалізація у принципах: диференціації правового регулювання; недискримінації та позитивної дискримінації. Позитивна дискримінація забезпечує відмінності наданням переваг, а не обмеженням. Позитивна дискримінація як засіб переходу від рівності в праві до рівності через право. Принцип свободи. Право і свобода. Вчення про право як міру і гарантію свободи Дж. Локка, Б. Константа, І. Канта, Г. Гегеля. Свобода в позитивному та негативному аспектах. Формальна і матеріальна свобода. Свобода як одна із найвищих соціальних цінностей. Свобода як засада права і вимір права. Право як основний засіб забезпечення (гарантування) свободи та її обмеження. Супутні свободі принципи: принцип пропорційності; принцип правової визначеності; принцип добросовісності; принцип «дозволене все, що не заборонене законом»; принцип поваги та непорушності прав і свобод людини; принцип плюралізму; принцип субсидіарності. Гуманізм. Розвиток ідей гуманізму в історії політико-правової думки.

Стрижневі етичні ідеї сучасного гуманізму. Конституційно-правове закріплення принципу гуманізму.

Верховенство права в системі основоположних принципів права. Фундаментальна праця С. Головатого «Верховенство права». Вимоги до умов для втілення верховенства права (за М. Козюброю). Історичне сприйняття права як основного засобу контролю за діяльністю держави. Традиція природного права як підґрунтя верховенства права. Три середньовічних загальноєвропейських джерела принципу верховенства права. Формальний аспект верховенства права. Матеріальний аспект верховенства права. Принцип правової визначеності і верховенство права. Принцип пропорційності і верховенство права. Принцип добросовісності і верховенство права

Права людини: походження, соціальна та цивілізаційна цінність, юридичний захист. Ретроспектива становлення доктрини прав людини (О. Руднева та інші автори). Права людини як основа сучасного праворозуміння. Юридичний механізм захисту прав людини. Його поняття, зміст та структура.

Тема 9. Проблеми правового регулювання суспільних відносин. Теоретичні проблеми механізму правового регулювання.

Проблеми співвідношення правового та інших форм соціального регулювання. Опрацювання О. Левченковим проблеми правового регулювання суспільних відносин. Правове регулювання як пізнання об'єктивної реальності. Основні типи праворозуміння та їх вплив на дослідження проблем правового регулювання суспільних відносин. Людський вимір права як принцип правового регулювання. Правове передбачення в контексті наукового осмислення проблем правового регулювання. Сутність та природа правового регулювання як суспільного явища. Мета та цілі правового регулювання. Межі, критерії та сфери правового регулювання. Співвідношення понять «механізм правового регулювання», «механізм правового впливу», «механізм правової дії».

Поняття, структура та функції механізму правового регулювання (концепція О. Куракіна). Характеристика інструментального та змістовного підходів у дослідженні механізму правового регулювання. Теоретичні та практичні аспекти типології механізму правового регулювання. Загальна характеристика елементів праворегулятивної матерії. Місце і роль суб'єктів правового регулювання в його механізмі.

Проблеми ефективності правового регулювання. Загальне розуміння, критерії та показники ефективності механізму правового регулювання. Поняття та загальні критерії виміру ефективності правового регулювання. Спеціальні критерії виміру ефективності правового регулювання (запропоновані О. Левченковим). Співвідношення загальносоціальної та юридичної ефективності правового регулювання. Вплив процесів євроінтеграції та глобалізації на ефективність регулювання суспільних відносин в Україні. Особливості та перспективи розвитку механізму правового регулювання в Україні. Соціальна дійсність та інтенсивність вітчизняного механізму правового регулювання. А. Крижановський про доктрину правового порядку в Україні. Етатистське розуміння правопорядку. Правопорядок як системне явище. Зіставлення правопорядку з верховенством права (М. Козюбра). Ознаки правового порядку.

Тема 10. Проблеми юридичної відповідальності та державно-правового примусу

Філософсько-правова характеристика змісту юридичної відповідальності (В. Грищук). Вчення про юридичну відповідальність: загальна характеристика. Соціальна відповідальність: поняття, ознаки, види. Юридична відповідальність: загальнотеоретичні положення (Н. Оніщенко). Роль юридичної відповідальності у забезпеченні загальнообов'язкової сили права. Прояв змісту юридичної відповідальності через її ознаки та функції. Широкий та вузький підходи до розуміння юридичної відповідальності. Моністичний і дуалістичний підходи до юридичної відповідальності (Л. Каленіченко). Зв'язок юридичної відповідальності з суб'єктивним і об'єктивним правом. Конституційно-правова відповідальність та її ознаки. Адміністративно-правова відповідальність та її ознаки. Кримінально-правова відповідальність

та її ознаки. Цивільно-правова відповідальність та її ознаки. Матеріальна відповідальність у трудовому праві, дисциплінарна відповідальність. Юридична відповідальність у контексті теорії державно-правового примусу. Юридична відповідальність під кутом зору теорії правових відносин.

Юридична відповідальність як елемент системи державно-правового примусу. Державно-правовий примус та система його форм. Державний примус: історія розвитку поняття та його зміст. Співвідношення державного примусу та державної влади. Розуміння природи державного примусу в основних державно-правових ученнях Нового часу як підґрунтя сучасних теоретичних уявлень про нього. Держава як єдиний легальний (легалізований) та легітимний інститут примусу в суспільстві. Ознаки державного примусу. Державно-правовий примус як характеристика правової держави та реалізації верховенства права. Його форми та види. Ознаки юридичної відповідальності як форми державно-правового примусу. Юридична відповідальність як вид правового впливу та правового регулювання. Співвідношення юридичної відповідальності та інших форм державно-правового примусу.

Механізм реалізації юридичної відповідальності в правовій системі України. Підстави юридичної відповідальності: фактичні та юридичні. Принципи та стадії юридичної відповідальності. Підстави ненастання юридичної відповідальності. Виключення юридичної відповідальності (Н. Оніщенко) та звільнення від юридичної відповідальності. Проблеми звільнення від конституційно-правової відповідальності (О. Скрипнюк, В. Федоренко). Звільнення особи від цивільно-правової відповідальності (Р. Майданик). Виключення та звільнення від матеріальної відповідальності (М. Іншин, В. Щербина). Виключення адміністративної відповідальності та звільнення від адміністративної відповідальності (О. Андрійко). Виключення та звільнення від дисциплінарної відповідальності (М. Хавронюк). Виключення кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності (Ю. Баулін).

Тема 11. Проблеми правової свідомості. Теоретико-правові проблеми правомірної поведінки особи.

Правосвідомість: концептуальні підходи до розуміння її сутності та структури (Ю. Ю. Калиновський). Правосвідомість як різновид суспільної свідомості. Структура правосвідомості. Інтелектуальні (раціональні) та психологічні аспекти правосвідомості. Поняття правової совісті. Правова воля. Індивідуальна, групова та суспільна правосвідомість. Особливості правосвідомості перехідного періоду. Правова ідеологія та правова психологія. Повсякденна, професійна, доктринальна правосвідомість.

Розвиток доктринальних уявлень про правосвідомість. Правосвідомість у контексті природно-правового мислення. Конституюючі теорії природно-правового розуміння правосвідомості. Класичний юснатуралізм і антропологічні теорії природного права. Суб'єктивістська та інтерсуб'єктивістська природно-правова інтерпретація правосвідомості. Правосвідомість як орієнтованість на ідеал правової держави. Застосування феноменології Е. Гуссерля для дослідження індивідуальної та фундаментально-онтологічного методу М. Хайдегера – суспільної та групової правосвідомості. Позитивістський та об'єктивістський виміри правосвідомості. Особливості марксистського (поєднання легістського та об'єктивістського) розуміння правосвідомості. Правосвідомість як засіб правового впливу, правового регулювання. Її вторинність відносно позитивного права. Соціологічно-позитивістське розуміння правосвідомості як відображення суспільних явищ і процесів.

Правосвідомість у цивілізаційному вимірі. Особливості західної та східної традицій у правосвідомості. Вертикальна та горизонтальна компоненти розвитку цивілізації. Функціональне призначення та еволюційні особливості правосвідомості в правовій системі, що трансформується. Професійна правосвідомість і роль юридичної еліти в її формуванні. Регіональна правосвідомість як складова частина національної правосвідомості. Правова культура як якісна характеристика правової системи. Елементи (рівні) правової культури.

Загальнотеоретична характеристика юридично значущої поведінки (концепція А. Шульги). Правомірна поведінка особи у контексті видів юридично значущої поведінки. Зловживання правом як дуалістичний вид юридично значущої поведінки. Склад правомірної поведінки особи. Правосвідомість як внутрішня передумова правомірної поведінки особи. Статика і динаміка, усвідомлюване і неусвідомлюване в правосвідомості у контексті логіки формування механізму внутрішньої детермінації правомірної поведінки особи. Мотивація правомірної поведінки особи як результат її правової соціалізації, правового виховання. Класифікація мотивів правомірної поведінки особи. Основні елементи психологічного механізму правомірної поведінки особи. Активна та пасивна форми юридично значущої поведінки. Способи впливу права на юридично значущу поведінку людини.

Тема 12. Методологічні проблеми джерел права. Проблеми генезису та розвитку галузей права.

Загальнотеоретична характеристика джерел права (концепція Н. М. Пархоменко). Історичний контекст дослідження джерел права. Понятійний апарат теорії джерел права. Конкретні й абстрактні джерела права. Змістовні й формальні джерела права. Джерела права у формально-юридичному розумінні. Система джерел права та принципи її побудови. Система джерел права і система права, правова система. Діалектика взаємодії між змістом і формою права. Об'єктивація історії права в джерелах права. Правова форма і форма права (Д. Керімов). Форма права і джерело права, їх співвідношення: дискурс підходів. В. Нерсесянц про різноманітність розуміння джерел права. Горизонтальний і вертикальний розподіл системи джерел права. Загальні ознаки джерел права. Функції джерел права. Співвідношення понять «функції джерел права» і «роль джерел права». Проблеми різноджерельного права (за концепцією Л. Корчевної).

Джерела права: сутність і види. Теоретичні засади класифікації джерел права. Способи формування права. Особливості класифікації джерел права у романо-германській та англо-американській правовій сім'ї. Функції правосвідомості щодо джерел права. Джерела права у формально-юридичному розумінні. Система джерел права у контексті підходів правового плюралізму. Звичаєве право як історично перший вид джерел права та шляхи санкціонування звичаїв державою. Інші види джерел права та їх характеристика. Система джерел права та принципи її побудови: структурність, системність, ієрархічність. Ознаки стабільності джерел права.

Джерела права у світлі концепцій праворозуміння. Джерела права в класичних концепціях праворозуміння. Джерела права в контексті сучасних концепцій праворозуміння. Українська юридична думка щодо проблем джерел права. Перспективи розвитку джерел права. Основні напрями інтеграції систем джерел права різних правових сімей. Сучасний стан, тенденції розвитку та удосконалення системи джерел права України.

Категорія «галузь права» в правовій доктрині (Л. Добробог). Змістова і видова характеристика категорії «галузь права». Становлення та перспективи наукового розроблення проблеми генезису та функціонування галузі права в національно-правовій думці. Функціонування та модернізація національної галузі права в умовах євроінтеграції.

Тема 13. Проблеми теоретико-правового забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу. Міжнародні стандарти прав людини. Проблеми дослідження і забезпечення права на недоторканність приватного життя (прайвесі).

Історико-теоретичні передумови європейської інтеграції. Дослідження правових основ євроінтеграції І. Яковюка. Загальноісторичний огляд об'єднавчих процесів у Європі починаючи від часів Давнього Риму. Міждержавна інтеграція: поняття і ознаки. Правова природа об'єднання у Європейський Союз. Основні підходи до пояснення правової природи ЄС. Наднаціональний вектор у розвитку ЄС. Особливості реалізації державного суверенітету в Європейському Союзі. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством.

Інституційний механізм ЄС як відображення наднаціональної організації влади. Особливості загальноєвропейського механізму стримувань і противаг. Європейський Парламент: еволюція правового статусу. Європейська Рада як правова форма співробітництва глав держав і урядів держав – членів. Внутрішня організація й порядок формування Ради. Суд ЄС і його роль в утвердженні над національності Європейського Союзу. Європейський центральний банк і його роль в умовах поглиблення інтеграції. Рахункова палата як основний інститут системи фінансового контролю ЄС. Умови членства в ЄС і порядок його набуття. Європейський Союз і держави – члени: принципи взаємовідносин. Основні підходи до здійснення функцій держави в умовах членства в ЄС. Функція охорони і захисту прав і свобод людини: еволюція підходів ЄС до її здійснення. Економічна функція держави і роль Європейського Союзу в її реалізації. Розбудова соціального співтовариства як результат участі ЄС в реалізації соціальної функції держави. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС.

Поняття міжнародних стандартів прав і свобод людини та їх видова характеристика (концепція О. Рудневої). Договори ООН з прав людини як основна форма зовнішнього закріплення загально визнаних стандартів прав людини. Міжнародний захист прав окремих категорій осіб як особлива форма реалізації міжнародних стандартів прав людини. Відповідальність держав за порушення міжнародних стандартів прав людини: теоретичні аспекти. Проблема гармонізації законодавства України з міжнародними правозахисними стандартами. Принцип верховенства права як система заснованих на міжнародних стандартах прав людини вимог та проблеми його застосування в Україні. Реалізація міжнародних стандартів прав людини у внутрішньому правопорядку України.

Концепція В. Серьогіна щодо прайвесі. Еволюція політико-правової теорії щодо недоторканності приватного життя особи. Сучасні зарубіжні концепції права на недоторканність приватного життя (прайвесі). Світовий досвід забезпечення недоторканності приватного життя (прайвесі). Пріоритетні напрями захисту прайвесі у ХХІ столітті.

Тема 14. Проблеми теорії юридичного процесу. Проблеми становлення і розвитку контрольної та наглядової функцій держави.

Генезис теорії юридичного процесу. Виникнення і розвиток процесуальних норм у Стародавньому світі. Процесуалізація права в епоху Середньовіччя. Формування процесуальних галузей у Новий і Новітній час. Теоретико-методологічні засади юридичного процесу (концепція Д. Слинька). Поняття, зміст і ознаки юридичного процесу. Принципи юридичного процесу. Форми (класифікація) юридичного процесу. Поняття процесуального права та його співвідношення з юридичним процесом. Процесуальні галузі права: поняття, ознаки, місце в системі права. Єдність і диференціація процесуальних галузей права. джерела процесуального права.

Сутність та значення контрольної-наглядової функції держави (В. Мурза, О. Музичук). Теоретичне обґрунтування відмежування наглядової функції від інших функцій держави. Історико-правова характеристика становлення та розвитку контрольної-наглядової функції держави. Проблеми класифікації нагляду в державі. Поняття, види та особливості державного нагляду та контролю за суб'єктами. Парламентський нагляд і контроль. Президентський нагляд і контроль. Нагляд і контроль органів виконавчої влади. Судовий нагляд і контроль. Прокурорський нагляд. Самоврядний нагляд і контроль. Міжнародний нагляд і контроль. Громадський контроль. Нагляд і контроль за дотриманням прав і свобод людини. Поняття та структура організаційно-правового механізму забезпечення здійснення контрольної-наглядової функції держави. Правове забезпечення контрольної-наглядової функції держави. Форми та методи нагляду і контролю в державі. Організаційні засади забезпечення реалізації контрольної-наглядової функції держави. Удосконалення національного законодавства у сфері контролю та нагляду. Оптимізація системи суб'єктів нагляду та контролю та забезпечення їх взаємодії. Шляхи розвитку видів та форм контролю і нагляду в державі.

Тема 15. Теоретико-правові засади медіації.

Концепція теоретико-правового обґрунтування медіації Н. Мазаракі. Альтернативні методи вирішення спорів у контексті реалізації принципу верховенства права. Позасудові та досудові форми врегулювання спорів як форми правосуддя. Держава, забезпечуючи правову основу медіації, надаючи їй місце у цивільному, господарському та адміністративному процесах, повинна бути впевнена у забезпеченні конституційних прав та свобод громадян, які беруть участь у медіаційній процедурі, та інтересів третіх осіб. Альтернативні методи вирішення спорів як засіб зменшення навантаження на державну судову систему. Справедливість та верховенство права є базисом і одночасно ціллю альтернативних методів вирішення спорів. Загальна характеристика альтернативних методів вирішення спорів. Універсальні ідеї щодо забезпечення функціонування інституту альтернативного вирішення спорів. Поняття та сутність медіації. Юридичний, філософський, соціологічний, політологічний, конфліктологічний аспекти медіації в контексті її еволюції.

Медіація як доступ до справедливості. Критерії досягнення справедливості у ході процедури медіації. Поняття медіабельності спору. Сукупність ознак, які є критеріями медіабельності спору. Склад суб'єктів медіаційного розв'язання спорів. Абсолютні критерії немедіабельності спору. Відносні критерії медіабельності спору. Медіація в Україні як соціальний та правовий інститут. Цілі державної підтримки та правового регулювання медіаційної діяльності, застосування процедури медіації.

Принципи медіації. Загальна характеристика принципів медіації. Принципи самовизначення сторін медіації. Його сутність і зміст. Принцип добровільності медіації. Його сутність. Принцип конфіденційності медіації та його сутність. Принцип нейтральності медіатора та його сутність.

Договірні відносини у сфері медіації. Загальна характеристика договірних конструкцій, які використовуються в сфері медіації. Медіаційне застереження. Договір про проведення медіації. Медіаційна угода. Юридична сила та роль медіаційного застереження у договорах. Договір про проведення медіації та його правова природа. Правова природа та зміст медіаційної угоди. Приведення у виконання міжнародних медіаційних угод у рамках Конвенції ООН про міжнародні мирові угоди, що були укладені в результаті медіації.

Сучасна парадигма розвитку медіації в Україні. Теоретичні засади організації професійної підготовки медіатора. Співвідношення державного та недержавного регулювання медіації в межах саморегульованих організацій.

Тема 16. Теоретико-правові проблеми розвитку і вдосконалення юридичної техніки.

Юридична техніка як сфера наукових знань та навчальна дисципліна. Історія розвитку юридичної техніки. Поняття, види і значення юридичної техніки. Поняття і сутність правотворчості. Законодавча техніка. Правила формування змісту та внутрішнього оформлення нормативно-правових актів. Техніка складання корпоративних актів. Норми права. Юридичне письмо. Юридична термінологія. Юридичні конструкції. Юридичні презумпції: поняття, види, значення. Юридичні фікції. Юридичні аксіоми та преюдиції. Юридичні символи. Юридичні застереження. Техніка опублікування нормативно-правових актів. Систематизація нормативно-правових актів як вид юридичної роботи. Правила систематизації юридичних документів. Право реалізаційна й правозастосовна техніка. Техніка тлумачення норм права. Юридична техніка міжнародного права.

Доктринальні основи юридичної техніки. Застереження міжнародних нормативних правових актів (загальнотеоретичні й типологічні аспекти). Дефекти дефініцій міжнародного права: теоретико-методологічні й техніко-юридичні аспекти. Техніко-юридичні методи узгодження національного і міжнародного права. «Пастки» в юридичних документах та способи їх розпізнавання. Юридична техніка на стадіях розвитку права. Співвідношення технологій правотворчої діяльності у сучасних європейських правових системах. Техніка парламентського лобізму: досвід Європейського Союзу. Оцінка ефективності норм права і

техніка правового моніторингу. Юридична техніка і технологія. Техніка моніторингу правозастосування.

Співвідношення між юридичною аксіомою, юридичною конструкцією та принципом права. Юридична техніка в реформуванні інститутів права і держави. Шляхи вдосконалення системи оцінювання якості та ефективності законодавства. Законотворення в сучасних європейських правових системах: техніко-технологічний аспект.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	у с ь о г о	у тому числі					у с ь о г о	у тому числі				
		л	п	Л а б	і н д	с р		Л	п	л а б	і н д	с р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1												
Тема 1. Загальна теорія держави і права: проблеми наукознавства. Історія науки і навчальної дисципліни. Методологічний дискурс в теорії держави і права.	7	2	-			5	7	2	-			5
Тема 2. Проблеми теоретико-правового осмислення історичного процесу. Теорії походження держави і права. Прогрес і регрес у праві. Проблеми інновацій у праві.	5	-	-			5	5	-	-			5
Тема 3. Проблеми розвитку правової держави і громадянського суспільства.	9	2	2			5	5	-	-			5
Тема 4. Теоретико-правові проблеми державного суверенітету.	5	-	-			5	5	-	-			5
Тема 5. Проблеми теоретико-правової моделі державного ладу та форми правління в державі	5	-	-			5	5	-	-			5
Тема 6. Проблеми легітимності державної влади.	5	-	-			5	5	-	-			5
Разом за розділом 1	36	4	2			30	32	2	-			30
Розділ 2												
Тема 7. Традиції в праві. Проблеми транзитивності у правовій сфері. Проблеми конвергенції правових	3	-	-			3	5	-	-			5

систем.												
Тема 8. Загальні принципи у праві. Проблеми верховенства права у системі загальних принципів права. Проблеми прав людини.	7	2	2			3	7		2			5
Тема 9. Проблеми правового регулювання суспільних відносин. Теоретичні проблеми механізму правового регулювання	5	2	-			3	5	-	-			5
Тема 10. Проблеми юридичної відповідальності та державно-правового примусу.	7	2	2			3	5	-	-			5
Тема 11. Проблеми правової свідомості. Теоретико-правові проблеми правомірної поведінки особи.	5	2	-			3	5	-	-			5
Тема 12. Методологічні проблеми джерел права. Проблеми генезису та розвитку галузей права.	5	2	-			3	5	-	-			5
Тема 13. Проблеми теоретико-правового забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу. Міжнародні стандарти прав людини. Проблеми дослідження і забезпечення права на недоторканність приватного життя (прайвесі).	5	2	-			3	5	-	-			5
Тема 14. Проблеми теорії юридичного процесу. Проблеми становлення і розвитку контрольної та наглядової функцій держави.	5	2	-			3	5	-	-			5
Тема 15. Теоретико- правові засади медіації	7	2	2			3	10	2	2			6
Тема 16. Теоретико-правові проблеми розвитку і вдосконалення юридичної техніки.	5		2			3	6	-	-			6
Разом за розділом 2	54	16	8			30	58	4	2			52
Усього годин	90	20	10			60	90	6	4			80

4. Теми семінарських занять

№ п/п	Теми семінарів	Кількість Годин Денна ф./ заочна ф.
1	Проблеми розвитку правової держави і громадянського суспільства.	2/-

2	Загальні принципи у праві. Проблеми верховенства права у системі загальних принципів права. Проблеми прав людини.	2/2
3	Проблеми юридичної відповідальності та державно-правового примусу.	2/-
4	Методологічні проблеми джерел права. Проблеми генезису та розвитку галузей права.	2/-
5	Теоретико-правові засади медіації	2/2
	Усього:	10/4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин Денна ф. /заочна ф.
1	Тема 1. Загальна теорія держави і права: проблеми наукознавства. Історія науки і навчальної дисципліни. Методологічний дискурс в теорії держави і права.	5/5
2	Тема 2. Проблеми теоретико-правового осмислення історичного процесу. Теорії походження держави і права. Прогрес і регрес у праві. Проблеми інновацій у праві.	5/5
3	Тема 3. Проблеми розвитку правової держави і громадянського суспільства.	5/5
4	Тема 4. Теоретико-правові проблеми державного суверенітету.	5/5
5	Тема 5. Проблеми теоретико-правової моделі державного ладу та форми правління в державі	5/5
6	Тема 6. Проблеми легітимності державної влади.	5/5
7	Тема 7. Традиції в праві. Проблеми транзитивності у правовій сфері. Проблеми конвергенції правових систем. Особливості релігійних правових систем у сучасному світі.	3/5
8	Тема 8. Загальні принципи у праві. Проблеми верховенства права у системі загальних принципів права. Проблеми прав людини.	3/5
9	Тема 9. Проблеми правового регулювання суспільних відносин. Теоретичні проблеми механізму правового регулювання	3/5
10	Тема 10. Проблеми юридичної відповідальності та державно-правового примусу.	3/5
11	Тема 11. Проблеми правової свідомості. Теоретико-правові проблеми правомірної поведінки особи.	3/5
12	Тема 12. Методологічні проблеми джерел права. Проблеми генезису та розвитку галузей права.	3/5
13	Тема 13. Проблеми теоретико-правового забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу. Міжнародні стандарти прав людини. Проблеми дослідження і забезпечення права на недоторканність приватного життя (прайвесі).	3/5
14	Тема 14. Проблеми теорії юридичного процесу. Проблеми становлення і розвитку контрольної та наглядової функцій держави.	3/5
15	Тема 15. Теоретико-правові засади медіації	3/6

16	Тема 16. Теоретико-правові проблеми соціології права. Нетрадиційні теоретико-правові погляди. Міська правова система. Проблеми розвитку і вдосконалення юридичної техніки.	3/6
	Всього	60/52

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальними завданнями з дисципліни виступає написання і публічний (на семінарі) захист:

1. Індивідуального завдання, в якому має бути викладений порівняльно-правовий аналіз проблем теоретичної юриспруденції з тем, наведених нижче.

Суть індивідуального завдання - самостійна аналітична робота, що представляє собою творче викладення матеріалу.

Форма цієї роботи - письмова (друкований або рукописний варіант).

Мета виконання індивідуального завдання - глибоке і всебічне засвоєння методології дослідження предмета теорії держави і права, чітке з'ясування кола явищ, які охоплюються об'єктом і предметом теорії держави і права; закріплення навичок аналітичної роботи, критичного аналізу і формулювання на її основі чітких висновків.

Вимоги до оформлення, структури і послідовності викладення матеріалу індивідуального завдання:

1. Титульний лист оформлюється з дотриманням вимог до титульного аркуша реферату
2. У якості вступу позначити причини актуальності дослідження даної проблеми.
3. Окреслити коло вчених, письменників, публіцистів, що досліджували дану проблематику та внесли певний внесок у її розв'язання.
4. Окреслити час досліджуваної матерії (історичний період, епоху, століття і т.п.), який береться за основу.
5. Окреслити простір досліджуваної матерії - перелік досліджуваних держав (груп (типів, видів) держав).
6. Послідовно викласти виявлені основні закономірності (відповідно до тематики контрольної роботи) або зіставлення ознак специфіки прояву досліджуваного явища в порівнюваних державах (державно-правових системах) або специфіку їх реалізації в рамках державно-правової системи одного типу, але в різні часові періоди (в індивідуальному завданні таке порівняння може бути здійснене за допомогою таблиці) з відповідною аргументацією загальнотеоретичного характеру та ілюстраціями належного історичного матеріалу, підкріпленею посиланнями на відповідні наукові, публіцистичні або літературні джерела.
7. У індивідуальному завданні: Зробити відповідні загальні висновки про специфіку проявів досліджуваного явища в різних державах (системах) або в різні часові періоди.
8. Навести список використаних джерел дослідження (такими можуть бути: наукові, науково-популярні, публіцистичні, художні твори, матеріали періодичних видань (преса) як в друкованому, так і в електронному, а також в аудіо- або відеоформаті (в останньому випадку - позначити посилання на їх ресурс).

Тематика для індивідуального завдання:

1. Історичний огляд становлення науки теорії права у XIX – на початку XX ст.
2. Теоретико-правова наука на українських землях у дореволюційний період.
3. Розвиток радянської науки теорії держави і права.
4. Основні досягнення теорії держави і права в Україні у кінці XX століття.

5. Основні теорії походження права: проблемні питання.
6. Основні теорії походження держави: проблемні питання.
7. Філософія права та теорія права: спільне і відмінне, співвідношення і співставлення.
8. Потребова теорія права П. Рабіновича.
9. Поняття форми держави: теоретичний дискурс.
10. Система принципів у праві та їх співвідношення.
11. Концепція громадянського суспільства у поглядах І. Канта, Г. Гегеля, Р. Моля: порівняльний аналіз.
12. Легальність, легітимність, легітимація: теоретико-правове обґрунтування.
13. Транзитивне і трансформаційне право: проблема співвідношення.
14. Національне право і міжнародні стандарти прав людини.
15. Правове регулювання і правовий вплив: теоретико-правовий аналіз співвідношення понять.
16. Проблематика джерел права з позицій природно-правового, позитивістського та соціологічного праворозуміння.
17. Проблема державного суверенітету: класичний і некласичний підхід.
18. Механізм правового регулювання: динаміка дослідження розуміння і підходів у теоретичній юриспруденції.
19. Юридична відповідальність: правова природа та ознаки.
20. Державно-правовий примус: правова природа та ознаки.
21. Проблема правової свідомості: теоретико-правовий та соціолого-правовий підхід.
22. Дискусійні питання юридично значущої поведінки людини.
23. Принципи, підстави та механізм медіації: теоретико-правовий аналіз.
24. Становлення галузі права (на прикладі конкретної галузі).
25. Історичне становлення концепцій прайвесі.
26. Сучасні концепції прайвесі.
27. Генезис теорії юридичного процесу.
28. Місце і роль процесуального права у правових системах різного (романо-германського і англо-американського типу).
29. Медіація в Україні та перспективи її розвитку.
30. Техніко-юридичні методи узгодження національного і міжнародного права.
31. Юридична техніка тлумачення норм права.
32. Юридична термінологія: Юридичні конструкції. Юридичні презумпції: поняття, види, значення. Юридичні фікції. Юридичні аксіоми та преюдиції. Юридичні символи. Юридичні застереження.

7. Методи навчання

Методи навчання – це впорядковані способи діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності.

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни Інституту громадянського суспільства використовуються наступні методи навчання:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);
- наочні (ілюстрація);
- практичні (вирішення кейсів).

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод

8. Методи контролю

Контрольні заходи є необхідним елементом зворотного зв'язку у процесі навчання. Вони визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

У Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна запроваджена наступна система контролю рівня знань студентів:

7.1. Рівні контролю

За рівнем контролю розрізняють:

1. **Самоконтроль** – він призначений для самооцінки студентами якості засвоєння навчального матеріалу з «Проблем теорії держави і права» (відповідного розділу, теми тощо).

2. **Кафедральний контроль** – проводиться з метою оцінки рівня підготовки студентів з дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного та семестрового контролю.

3. **Факультетський та міністерський контроль** – є різними рівнями зовнішнього контролю, призначеного для перевірки якості навчального процесу на кафедрах, порівняння ефективності навчання студентів. Такий контроль проводиться вибірково (в окремих навчальних групах).

7.2. Види контролю

У навчальному процесі з «Проблем теорії держави і права» використовуються такі види контролю: вхідний, поточний, модульний, підсумковий та відстрочений.

1. **Вхідний контроль** може проводитися перед вивченням нового курсу з метою визначення науково-педагогічним працівником рівня підготовки студентів до опанування дисципліни. Як правило, він проводиться на першому занятті навчальної дисципліни.

2. **Поточний контроль** проводиться науково-педагогічним працівником на всіх видах аудиторних занять. Основним завданням поточного контролю є перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічним працівником та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником (для коригування методів і засобів навчання), так і студентами (для планування самостійної роботи).

Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на семінарських заняттях та лекціях, у формі колоквиуму (особливій формі поточного контролю), виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях.

Результати поточного контролю (поточна успішність) є основною інформацією для визначення модульної оцінки, при проведенні заліку і враховуються науково-педагогічним працівником при визначенні підсумкової екзаменаційної оцінки з дисципліни.

Поточна оцінка є сумою балів, отриманих студентом за виконання всіх видів робіт, передбачених робочою програмою. Перелік робіт (завдань), які студент зобов'язаний виконати впродовж семестру з дисципліни «Проблеми теорії держави і права», критерії їх оцінювання та розподіл балів, відведених для їх оцінювання, доводяться до відома студентів на початку семестру. Завдання контрольної роботи та індивідуального завдання зберігаються на кафедрі протягом року.

В числі поточних форм робіт, які передбачені робочою програмою «Проблеми теорії держави і права», наступні:

- відповіді на семінарському занятті (від 1 до 5 балів) (таким чином, студенти впродовж семестру шляхом активної роботи на семінарських заняттях можуть набрати до 25 балів)

- виконання на належному рівні індивідуального завдання та успішний його захист – до 20 балів;

- виконання завдань з тем, виділених для самостійного вивчення з використанням дистанційної платформи Google Classroom, 5 тем по 3 бали максимально.

3. Семестровий підсумковий контроль є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента і проводиться у вигляді семестрового екзамену в обсязі визначеного робочою програмою дисципліни навчального матеріалу.

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума модульних оцінок та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Загальна сума балів модульних і підсумкового семестрового контролю складає 100. Відповідно, з урахуванням того, що робоча навчальна програма дисципліни «Проблеми теоретичної юриспруденції» передбачає як лекції, так і семінари, сума балів, які студент може набрати за модульними контролями, дорівнює 60, а сума балів підсумкового семестрового контролю – 40.

Семестровий екзамен – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни за семестр, що проводиться в якості контрольного заходу під час екзаменаційної сесії. Перед екзаменом обов'язково проводиться консультація. Як правило, екзамен приймається лектором, який викладав курс. Семестровий екзамен проводиться в письмовій формі. За своєю формою екзаменаційна робота є відповіддю на 20 тестів (по 1 балу за правильну відповідь) та два відкритих питання. Норма часу на проведення екзамену в письмовій формі складає до 2 годин на академічну групу. Відмова студента виконувати екзаменаційне завдання атестується як незадовільна відповідь.

Студент має бути ознайомлений із результатами своєї екзаменаційної письмової роботи не пізніше, ніж через 5 робочих днів після її написання. Студент має право ознайомитися з перевіреною роботою і одержати пояснення щодо отриманої оцінки. В разі незгоди з оцінкою студент має право в день оголошення оцінки подати завідувачу кафедри письмову апеляцію, зазначивши в ній конкретні причини незгоди з оцінкою. Завідувач кафедри разом з екзаменатором, залучаючи, за необхідності, інших фахівців, протягом трьох днів розглядає апеляцію і в усній формі сповіщає студента про результати розгляду.

Оцінка семестрового контролю (екзамену) виставляється відповідним науково-педагогічним працівником за національною та європейською шкалами у відомість та в індивідуальний навчальний план студента.

У разі отримання студентом незадовільної оцінки, перескладання екзамену (заліку) з дисципліни допускається не більше двох разів. При першому перескладанні – у письмовій формі науково-педагогічному працівнику, який читав лекції курсу, при другому – в усній чи комбінованій формі комісії, створеній деканом. Оцінка такої комісії є остаточною.

Питання, які вносяться на складання підсумкового контролю:

1. Зміст сучасного розуміння теоретичної юриспруденції. Завдання і функції науки. Її зв'язок з іншими фундаментальними юридичними науками та практичною юриспруденцією. Проблеми розуміння сутності теоретико-правової науки. Загальна теорія держави і права. Теоретичні основи галузей права.

2. Історія генезису та розвитку науки теорії права і держави. Історична основа розвитку понятійно-категорійного апарату.

3. Актуальні проблеми розвитку методології теоретичної юриспруденції.

4. Історичний процес, держава і право.

5. Головні теорії походження держави.

6. Головні теорії походження права.

7. Проблемні питання походження держави.

8. Проблемні питання походження права.

9. Прогрес і регрес у праві. Проблема інновацій у праві.

10. Ідея правової держави і громадянського суспільства та її розвиток.

11. Погляди І. Канта, Р. Молля, Г. В. Ф. Гегеля щодо правової держави і громадянського суспільства.

12. Принцип верховенства права, принцип законності й правова держава.

13. Механізм правової держави, його загальна характеристика.
14. Громадянське суспільство, його структура, функції.
15. Діалектика взаємодії громадянського суспільства та правової держави.
16. Співвідношення прав людини і державного суверенітету
17. Суверенітет і форми правління
18. Міжнародно-правові аспекти розуміння державного суверенітету
19. Проблеми реалізації державного суверенітету в економічній та фінансовій сфері.
20. Загальнотеоретична характеристика державного ладу: поняття, принципи, гарантії.
21. Функціональна характеристика держави.
22. Проблеми теоретико-концептуальної моделі механізму держави.
23. Форма правління як елемент форми держави.
24. Елементи форми правління.
25. Виникнення і розвиток ідеї легітимності державної влади.
26. Філософсько-правове розуміння й обґрунтування легітимності державної влади.
27. Правова сутність легітимності влади.
28. Механізм легітимації публічної влади в умовах сучасної демократичної правової держави.
29. Традиції в праві.
30. Проблеми транзитивності у праві, її співвідношення із транзицією як соціальним феноменом.
31. Державно-правовий вимір транзитивного суспільства.
32. Формування права і особливості правової культури транзитивного суспільства.
33. Проблеми конвергенції правових систем. Особливості релігійних правових систем у сучасному світі.
34. Основоположні принципи як елемент права.
35. Основоположні принципи та їх загальна характеристика: справедливість, рівність, свобода, гуманізм.
36. Принцип верховенства права та принципи, що забезпечують його дію.
37. Права людини: походження, соціальна та цивілізаційна цінність, юридичний захист.
38. Механізм реалізації та захисту прав людини як інституційна гарантія міжнародних стандартів права людини.
39. Проблеми співвідношення правового та інших форм соціального регулювання.
40. Поняття, структура та функції механізму правового регулювання.
41. Трансформаційна природа відносин правового регулювання.
42. Проблеми функціональної ефективності механізму правового регулювання.
43. Особливості та перспективи розвитку механізму правового регулювання в Україні.
44. Проблеми ефективності правового регулювання.
45. Вчення про юридичну відповідальність: загальна характеристика
46. Юридична відповідальність: загальнотеоретичні положення.
47. Юридична відповідальність як елемент системи державно-правового примусу.
48. Механізм реалізації юридичної відповідальності в правовій системі України.
49. Втілення теоретико-правових положень відповідальності у теоретичних складових галузевих юридичних наук: конституційно-правова відповідальність; цивільно-правова відповідальність; матеріальна відповідальність у трудовому праві; адміністративна відповідальність; дисциплінарна відповідальність; кримінальна відповідальність.
50. Правосвідомість: концептуальні підходи до розуміння її сутності та структури.
51. Правосвідомість у цивілізаційному вимірі.
52. Правосвідомість як внутрішня передумова правомірної поведінки особи.
53. Поведінка особи у сфері дії права.
54. Соціально-психологічні основи механізму правомірної поведінки особи.
55. Загальнотеоретична характеристика джерел права.
56. Джерела права у світлі концепцій праворозуміння.

57. Категорія «галузь права» в правовій доктрині.
 58. Функціонування та модернізація національної галузі права в умовах євроінтеграції.
 59. Історико-теоретичні передумови європейської інтеграції.
 60. Правова природа об'єднання у Європейський Союз.
 61. Вплив процесів євроінтеграції та глобалізації на ефективність регулювання суспільних відносин в Україні.
 62. Еволюція політико-правової теорії щодо недоторканності приватного життя особи.
 63. Сучасні концепції права на недоторканність приватного життя (прайвесі).
 64. Генеза теорії юридичного процесу.
 65. Теоретико-методологічні засади юридичного процесу.
 66. Роль і місце процесуального права в національній системі права.
 67. Загальнотеоретична характеристика видів контролю та нагляду у державі.
 68. Організаційно-правовий механізм забезпечення контрольної та наглядової функцій держави.
 69. Теоретико-правова проблематика медіації
 70. Принципи медіації.
 71. Проблема медіабельності юридичного спору.
 72. Договори медіації.
 73. Доктринальні основи юридичної техніки.
 74. Історичний огляд розвитку юридичної техніки.
 75. Поняття і сутність правотворчості. Законодавча техніка.
 76. Техніка складання юридичних актів.

9. Схема нарахування балів

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен/залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 8 \text{ (вісім)}$$

Примітка:

$\sum 40$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 2$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Індивідуальне завдання – 10 балів

Контрольна робота – 10 балів.

Поточний контроль						Індивідуальне завдання*	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен /залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	TN					
$\sum 40$						10	10	60	40	100

T1, T2 ... TN – теми.

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів**.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольних та екзаменаційних/залікових робіт.

Контрольні та екзаменаційні (залікові) роботи виконуються у письмовій формі. Контрольна робота складається з 10 тестових завдань, екзаменаційна/залікова робота – із 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має п'ять варіантів відповідей, тільки одне яких є правильним; за кожен правильну відповідь нараховується один бал.

Критерії оцінювання заочної форми навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен/залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 8 \text{ (вісім)}$$

Примітка:

$\sum 40$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 2$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Індивідуальне завдання – 20 балів

Контрольна робота – 20 балів.

Відповідь на семінарському занятті – **5-10 балів.**

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

10 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

9 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

8 балів ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

7 балів ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

6 балів ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент присутній на занятті і намагається опрацювати навчальний матеріал, виявляє зацікавленість.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	За чотирирівневою шкалою оцінювання	За дворівневою шкалою оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	незараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Актуальні проблеми теорії держави та права. Частина 1. Актуальні проблеми теорії держави: Навчальний посібник / С.М.Тимченко, С.К.Бостан, С.М.Легуша. Н.М. Пархоменко, Т.О.Пікуля, Н.В.Пронюк. К.: КНТ, 2007.
2. Артеменко В. Проектування нормативно-правових актів: навчальний посібник. Київ.: Фонд «Європа ХХІ», 2007. 256 с.
3. Бобровник С.В. Проблеми теорії держави і права. Курс лекцій. Київ: КУП, 2004. 120 с.
4. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

Допоміжна література

1. Guest S., Gearey A., Penner J., Morrison W. Jurisprudence and legal theory. London: University Press, 2007. 78 p.
2. Kelsen H. General theory of law and state. Clark, New Jersey: The Lawbook Exchange Ltd, 2007. 516 p.
3. Luhmann N. Law as a Social System/translated by K. A. Ziegert; edited by F. Kastner, R. Nobles/ Oxford: Oxford University Press, 2004. 1000 p.
4. Барабаш О. О. Юридично значуща поведінка людини: загальнотеоретичні аспекти: монографія. Львів.: ПАІС, 2017. 416 с.
5. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ.: Атіка, 2004. 296 с.
6. Безклубий І., Бобровник С., Гриценко І. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія /за заг. ред. І. Безклубого. Київ., 2014. 448 с.

7. Биля-Сабадаш І. О. Мовностилістичні правила вираження змісту нормативно-правових актів. Форум права. 2009. №1. С.35-42.
8. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: монографія /За ред. М. О. Баймуратова. К.: Логос, 2010. 428 с.
9. Гіда Є. О. Деонтологічні засади забезпечення прав і свобод людини та громадянина працівниками міліції у сфері правопорядку: монографія. Київ.: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 416 с.
10. Головатий С. П. Верховенство права: монографія. У 3 кн. Київ.: Фенікс, 2006. LXIV, 1747 с.
11. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. Київ.: Знання, 2005. 375 с.
12. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації: пер. з нім.: Ситниченко Л. А., Лозинський О. Ж. К.: ППС-2002, 2007. 436 с.
13. Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми: монографія /За ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Харків.: Право, 2010. 272 с.
14. Дія права: інтегративний аспект: монографія /Кол. авторів; відп. ред. Н. М. Оніщенко. Київ.: Юрид. думка, 2010. 360 с.
15. Добробог Л. М. Генезис та розвиток галузі права: проблеми теорії та історії: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2015. 360 с.
16. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу: монографія. Х.: Вид-во «НТМТ», 2017. 348 с.
17. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність: монографія. Харків.: Право, 2008. 288 с.
18. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології: монографія. Тернопіль: Терно-граф, 2011. 492 с.
19. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці: монографія. Київ.: Логос, 2011. 392 с.
20. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка /Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк; за заг. ред. О. І. Ющика. Київ.: Парлам. вид-во, 2007. 208 с.
21. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
22. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: досвід порівняльного правознавства: монографія. Київ.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. 360 с.
23. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу: монографія. Київ.: Аттіка, 2008. 348 с..
24. Куракін О. М. Сучасний механізм правового регулювання: загальнотеоретичні аспекти: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2016. 465 с.
25. Левченков О. І. Проблеми правового регулювання суспільних відносин: загальнотеоретичні аспекти: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 528 с.
26. Лук'янов Д. В. Релігійні правові системи в сучасному світі: монографія. Харків.: Право, 2015. 352 с.

27. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика. Київ: Інститут законодавства ВР України, 2018. 276 с.
28. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. №1. С.92-100.
29. Мазаракі Н. Медіація як соціальний та правовий інститут. Часопис Київського університету права. 2018. №3. С.169-174.
30. Матвєєва Л. Г. Транзитивність у правовій сфері: монографія. Київ.: Юрінком Інтер, 2015. 328 с.
31. Мельничук О. С. Міська правова система: теоретичні та нормативні засади: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 408 с.
32. Мироненко П. В. Форма правління: політичні трансформації на зламі століть: монографія. Київ.: Академія, 2014. 220 с.
33. Мурза В. В. Теоретико-правові засади становлення та розвитку наглядової функції держави: монографія /За заг. ред. О. М. Головка. Харків.: НікаНова, 2014. 408 с.
34. Онишук І. І. Поняття та особливості техніки юридичного письма в нормативно-правовому акті. Вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2011. С.5-11.
35. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні: монографія. Київ.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 132 с.
36. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії: монографія. Київ.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.
37. Панов М. І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства. Київ.: Ін Юре, 2010. 812 с.
38. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми методології: монографія. Київ.: Юрид. думка, 2008. 336 с.
39. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків.: Право, 2008. 240 с.
40. Правова система України: історія, стан та перспективи: У 5 т. Харків.: Право, 2008. Т.1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України /За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. 728 с.
41. Правовий звичай як джерело українського права IX – XIX ст. /За ред. І. Б. Усенка. Київ.: Наукова думка, 2006. 280 с.
42. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: монографія /Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків.: Право, 2009. 352 с.
43. Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз: монографія /За заг. ред. М. І. Панова, О. Г. Данильяна. Харків.: Право, 2004. 360 с.
44. Рабінович С. П. Юснатуралізм у філософії права: монографія. К.: Право України; Харків.: Право, 2013. 368 с.
45. Рабінович П. Правотлумачення і герменевтика (за матеріалами практики Конституційного Суду України). Вісник Академії правових наук України. 2006. №4 (7). С.13-22.
46. Руднева О. М. Міжнародні стандарти прав людини та їх роль у розвитку правової системи України: монографія. Харків.: ХНУВС, 2010. 352 с.

47. Серьогін В. О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків.: ФІНН, 2010. 608 с.
48. Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики. Харків.: Право, 2011. 768 с.
49. Сидоренко О. О. Процесуальні норми права: поняття, особливості, різновиди: монографія. Х.: Право, 2014. 192 с.
50. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. Київ.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
51. Слинько Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика: монографія. Харків.: НТМТ, 2017. 415 с.
52. Собота К. Принцип правної держави: конституційно-правні та адміністративно-правні аспекти: пер. з нім. Г. Рижков, О. Блащук, К. Татарчук; відп. ред. О. Сироїд. Київ.: ВАІТЕ, 2013. 608 с.
53. Стецюк Б. Р. Процесуальне право в Україні: тисяча років історії (X ст. – 20-ті рр. ХХ ст.): Монографія. Харків.: Діса плюс, 2013. 560 с.
54. Тимченко С.М. Громадянське суспільство і правова держава в Україні. Запоріжжя: Запорізький юридичний інститут МВС України, 2002.
55. Харитонов Є. О. Нариси теорії цивілістики (поняття та концепти). О.: Фенікс, 2008. 464 с.
56. Харт Х. А. Концепція права. Київ.: Сфера, 1999. 238 с.
57. Шульга А. М. Загальнотеоретичні аспекти правомірної поведінки особи: монографія. Х.: Майдан, 2013. 412 с.
58. Шутак І. Д. Розвиток теорії та практики юридичної техніки. Харків: Право, 2018. 368 с.
59. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення /Колектив авторів. Відп. ред. Ю. В. Баулін. Донецьк: ПП «ВД Кальміус», 2013. 424 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. www.google.com.ua
2. www.meta.ua
3. <http://audiozakon.com.ua>
4. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
5. <http://www.kievregion.net/list/pravo.shtml>